

Міжнародний тероризм: загрози для України

Аналітична записка

АНОТАЦІЯ

В аналітичній записці досліджено актуальні тенденції діяльності міжнародних терористичних організацій та її наслідки в різних регіонах світу. Виокремлено терористичну загрозу для України як в глобальному контексті, так і з боку незаконних збройних формувань, що діють на території окремих районів Донецької та Луганської областей. Обґрунтовані пропозиції щодо вжиття низки заходів з метою посилення спроможностей нашої держави у протидії терористичній загрозі.

Міжнародний тероризм: загрози для України

На даний час **Радою Безпеки ООН** до зведеного санкційного переліку внесено 57 організацій, які визнано терористичними¹. В **ЄС**, крім зазначеного списку, діє ще перелік, затверджений Радою ЄС, до якого включено 22 терористичні організації². **Державний департамент США** наразі включив до переліку міжнародних терористичних організацій 61 організацію³. У **Великій Британії** такі списки готують співробітники Міністерства внутрішніх справ і передають на затвердження до парламенту країни. Станом на грудень 2016 року до відповідного списку включено 71 міжнародну (іноземну) і 14 ірландських організацій⁴. В **Російській Федерації** до Єдиного федерального списку організацій, визнаних судами РФ терористичними (у тому числі іноземних та міжнародних), включено 26 організацій⁵.

Проти цих організацій і їх членів застосовані численні санкції (у т.ч. блокування рахунків, активів, заборони на торгівлю та контакти з їх лідерами тощо), здійснюються антитерористичні заходи.

Географія і масштаб діяльності таких організацій засвідчують, що, не дивлячись на ті зусилля, які вживаються світовою спільнотою, загроза тероризму носить глобальний характер та неухильно зростає. Незалежно від цілей, які визначають для себе окремі організації і громадяни, характерною ознакою тероризму є спосіб їх досягнення – **свідоме та демонстративне застосування насильства, спрямоване передусім проти мирних неозброєних людей.**

¹ <https://scsanctions.un.org/consolidated-ru/#alqaedaent>

² <http://www.consilium.europa.eu/en/policies/fight-against-terrorism/terrorist-list/>

³ <https://www.state.gov/j/ct/rls/other/des/123085.htm>

⁴ https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/578385/201612_Proscription.pdf

⁵ <http://www.fsb.ru/fsb/npd/terror.htm>

Проведений аналіз терористичної активності в світі дає можливість виявити такі тенденції розвитку цього явища:

1. Невпинно розширюється географія тероризму: у 2013 р. терористичних атак зазнали 88 країн, у 2014 р. (найгіршому у цьому сенсі) - теракти сталися вже у 95 країнах світу, а у 2015 р. - у 94⁶. За результатами спільних досліджень Інституту економіки та миру і Університету штату Меріленд (обидва - США), у 2016 році було оприлюднено черговий Глобальний індекс тероризму (GTI)⁷, який вимірює рівень терористичної активності у країні за кількістю інцидентів, загиблих та постраждалих і рівня матеріальних збитків. Відповідно до нього у 2015 році тільки 34 країни світу не зазнали впливу цього явища на своє соціальне та економічне життя, у т. ч.: Ангола, В'єтнам, Куба, Литва, Латвія, Монголія, Оман, Панама, Польща, Північна Корея, Румунія, Словаччина, Словенія, Сінгапур, Уругвай та ін.

2. Збільшується кількість жертв терористичних актів. За даними Глобального індексу тероризму, у світі за період з 2000 до 2015 року внаслідок вчинення понад 70 тис. терористичних актів загинуло більше 170 тис. осіб. При цьому майже щороку відмічається тенденція до збільшення цих показників: у 2000 р. у терактах загинуло 3329 осіб, а у 2014 – вже 32658 осіб (у 2015 р. - 29376 осіб).⁸

3. Відповідна злочинна діяльність та боротьба з нею спричиняють значні фінансові втрати та перерозподіл ресурсів держави. Найбільший обсяг матеріальних збитків по всіх країнах від терористичних актів було зафіксовано

⁶ The Global Terrorism Index 2015. The Institute for Economics and Peace and University of Maryland. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2016/09/Global-Terrorism-Index-2016.pdf>. - с.4

⁷ The Global Terrorism Index 2016. The Institute for Economics and Peace and University of Maryland. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2016/09/Positive-Peace-Report-2016.pdf>

⁸ Там саме - с.62

у 2014 р. - понад 105,4 млрд. дол. США (у 2015 р. вони становили 89,6 млрд. дол. США, а у 2000 р. – близько 5,3 млрд. дол. США). Також це явище створює додаткові ризики для міжнародного бізнесу, туризму та транспортних перевезень. Річні витрати держав G20 на захист від тероризму у 2014 р. оцінювалися у 117 млрд. дол. США.⁹

Довідково: За даними Глобального індексу тероризму, у 2015 р. у списку держав, де тиск тероризму серйозно позначається на добробуті країн, виявилися популярні туристичні напрямки: Індія (8 місце), Єгипет (9), Філіппіни (12), Туреччина (14), Таїланд (15), Кенія (19), Китай (23), Росія (30), Ізраїль (33) та Індонезія (38).

4. Крім чисельних людських жертв та руйнувань, **результатом діяльності терористичних організацій стає відчуття незахищеності та невпевненості серед населення.** Зняття цієї напруги можливе шляхом демонстрації державою результатів боротьби з тероризмом та ведення відповідної роз'яснювальної роботи з населенням. Це потребує від національних урядів пошуку оптимальних та ефективних шляхів протидії тероризму, розширення повноважень спеціальних служб та правоохоронних органів, збільшення відповідних бюджетних витрат. При цьому принциповим питанням у демократичних країнах стає досягнення оптимального балансу між вимушеною необхідністю правоохоронних органів порушувати приватність громадян та їх обов'язком дотримуватись прав людини.

5. Варто зазначити, що за результатами антитерористичних та інших заходів на міжнародному, регіональному та внутрішньодержавному рівнях **активність деяких терористичних організацій суттєво знизилась.**

Протягом останніх років окремі угруповання, які у минулому застосовували методи терору, не вчинили жодного терористичного акту. Це

⁹ Там саме - с.62

більш характерно для низки раніше активних радикальних організацій правого або лівого спрямування, а також сепаратистських рухів у країнах Західної Європи.

Довідково. За останні роки активні раніше терористичні організації, так як баскська ЕТА, «Галісійський спротив» (бореться за незалежність автономної області Галісія, що на північному заході Іспанії), Неформальна Анархістська Федерація (Federazione Anarchica Informale (FAI) – італійська група), терактів не вчиняли. Проте, ці та інші організації прагнуть зберігати потенціал для здійснення терористичної діяльності. Так, у 2015 р. у Франції та Іспанії були виявлені місця зберігання зброї, вибухівки та компонентів для створення саморобних вибухових пристроїв, які належали ЕТА, а FAI угруповання підозрюється у надсиланні на початку 2017 року кореспонденції з вибухівкою деяким високопосадовцям ЄС.

Показово, що у 2015 році у результаті терактів, скоєних 103 терористичними організаціями (із загального числа 274 відомих), людських жертв не було¹⁰. Проте, з урахуванням росту ксенофобії, расизму та антисемітизму, викликаному, перш за все, припливом іммігрантів до країн ЄС, не слід виключати розширення використання методів терору праворадикальними рухами або угрупованнями найближчим часом.

6. Розвиток тероризму посилює вплив на політичні процеси. У сучасному світі певні організації, збройні формування, окремі громадяни використовують терористичну діяльність як тактику для досягнення різних цілей політичного, ідеологічного та іншого характеру. Окремі держави використовують гасло «боротьби з тероризмом», а деякі виступають спонсорами тероризму в інших країнах для досягнення власних геополітичних, регіональних та внутрішньодержавних цілей.

¹⁰ The Global Terrorism Index 2016. The Institute for Economics and Peace and University of Maryland. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2016/09/Positive-Peace-Report-2016.pdf> . - с.4

В залежності від цілей, які переслідує та чи інша організація або група, Європол¹¹ виділяє такі основні **види сучасного тероризму**:

- джихадистський;
- етно-націоналістичний та сепаратистський;
- «лівий» та анархістський;
- «правий»;
- тероризм одинаків.

Такий поділ є достатньо умовним та не є вичерпним, однак він дозволяє визначити найбільш активні терористичні організації та встановити, які з них являють найбільшу загрозу в світі та для України.

7. Серед останніх тенденцій можна виокремити прагнення до використання терористичними організаціями нових технологій та розширення активності в кіберпросторі: розповсюдження пропаганди, здійснення вербувальної роботи, підтримання зв'язку зі своїми осередками (у т.ч. через закриті інформаційні мережі типу Даркнет та з використанням новітніх методів шифрування), надання своїм прихильникам та послідовникам інструкцій щодо особливостей підготовки та здійснення терористичних атак, протиправна діяльність у кіберпросторі, пов'язана із здійсненням хакерських атак, викрадення даних тощо. При цьому у вільному доступі можна отримати супутникові знімки будь-якої місцевості або потенційного об'єкта терористичної атаки, а системи онлайн-платежів суттєво спрощують проведення фінансових операцій, пов'язаних із забезпеченням злочинної діяльності. За різними оцінками, існує не менше 5000 сайтів, створених терористичними організаціями.

¹¹ https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/documents/europol_tesat_2016.pdf

8. Ще одна широка сфера активності міжнародних терористичних організацій – це **міграційні процеси**. Пошук прихильників серед мігрантів, вербування найманців з числа безробітної молоді, залучення жінок і дітей продовжує відігравати важливу роль у діяльності зазначених організацій. З іншого боку, ці процеси є об'єктом пильної уваги спеціальних служб і правоохоронних органів, що ускладнює (проте не виключає повністю) проникнення бойовиків під виглядом біженців до країн можливих терористичних атак.

9. На наш погляд, більш загрозовою виглядає тенденція щодо залучення до терористичної діяльності **безпосередньо громадян країн, які є об'єктами терористичних нападів**. Наприклад, терористичні напади у США, вчинені за останні 2 роки від імені «Ісламської держави», були скоєні радикалізованими громадянами цієї країни, а не мігрантами. У цьому контексті найбільша загроза полягає у використанні терористичними організаціями, перш за все «Ісламською державою», осіб (іноземців), що брали участь у бойових діях у зонах конфліктів у складі відповідних угруповань та які повертаються до своїх країн (foreign terrorist travellers).

10. Удосконалюються методи **фінансування тероризму**. Терористичні організації активно утворюють та використовують мережі міжнародних неурядових благодійних організацій, проводять операції з офшорами, отримують доходи за звільнення заручників із числа іноземців, від торгівлі природними ресурсами, незаконних об'єктів (постачання зброї, наркоторгівлі, контрабанди тощо), «податків» та «надання послуг» населенню, що проживає на контрольованих терористами територіях, у т.ч. утворених ними квазідержавних структур (див. додаток 1).

Довідково. Викрадення людей з метою викупу є одним з ключових джерел фінансування Аль-Каїди в Ісламському Магрибі та на Аравійському півострові, угруповань Абу Сайаф, Боко Харам та аш-Шабаб. Лідер Аль-Каїди Айман аль-Завахірі в 2014 році закликав прихильників в усьому світі до викрадення громадян Заходу. Таким шляхом з 2008 р. Аль-Каїда і її філії отримали, щонайменше 125 млн. дол. США. У 2014 році спеціальний підрозділ ІД, що займається викраденнями, заробив 45 млн. дол. США.¹²

Посилюються взаємозв'язки терористичних організацій та організованої злочинності. Тероризм перетворюється на прибутковий бізнес глобального масштабу зі своїм «ринком праці» (найманці) і специфічними сферами «застосування капіталу».

Довідково. Торгівля контрабандним тютюном в Північній Африці приносить терористам 1 млрд. доларів США на рік. Таліби також активно беруть участь у контрабанді сигарет, розмір прибутків від якої поступається лише бізнесу на героїні.¹³

11. За оцінками міжнародних організацій, національних урядів, спецслужб, неурядових організацій та незалежних фахівців **на даний час найбільшу терористичну загрозу в світі становлять ісламістські або джихадистські організації та групи.** Більшість терористичних актів пов'язано саме з активністю таких угруповань.

До джихадистського руху належить велика кількість організацій та груп. Вони присягають на вірність більш потужним групам, взаємодіють, змінюють назви, конкурують, відокремлюються одна від одної тощо. Для таких організацій спільним є прагнення знищення світської влади, встановлення

¹² <http://www.gcsp.ch/download/6084/137684>

¹³ <http://www.gcsp.ch/download/6084/137684>

халіфату, панування законів шариату, викорінення західних стандартів демократії, освіти тощо.

На даний час найбільшу глобальну загрозу становить міжнародна терористична організація «Ісламська держава» (раніше - Ісламська держава Іраку та Леванту ІДІЛ або ДАІШ - скорочення від «ад-дауля аль-ісламія філь Ірак уа аш-Шам» арабською, далі - ІД). Це угруповання діє як квазідержава переважно на території Сирії та Іраку, частково контролюючи території «сунітського трикутника». Проте, за результатами військових операцій урядових та коаліційних сил організація поступово втрачає контроль над захопленими територіями та населеними пунктами.

Довідково. 29 червня 2014 року представник угруповання Абу Мухаммад аль-Аднані заявив про відновлення Халіфату (у кордонах колишньої Османської Імперії та на територіях, завойованих колись арабами). ІД встановила, що відповідно до традиційного ісламського права, підтримка цього утворення як халіфату є обов'язковою для всіх мусульман, які за можливістю мають іммігрувати на його територію. Крім того, для створення світового халіфату, ІД може боротися за примусове приєднання країн, якими керують не мусульмани. Ведення війни за територіальне розширення халіфату є одним з найважливіших обов'язків халіфа¹⁴.

Чисельність бойовиків ІД оцінюється по-різному (див. додаток 2). Організація має на озброєнні важку зброю, веде активну екстремістську діяльність та бере відповідальність за велику кількість вчинених у всьому світі терористичних актів. Однією з особливостей діяльності ІД є активне вербування до своїх лав іноземців.

Довідково. За даними глави виконавчого директорату контртерористичного комітету ООН Жан-Поля Лабарда, на кінець 2015 року тільки в Сирії та Іраку в лавах ІД нараховувалось близько 30 тис. іноземних бойовиків із 100 країн світу¹⁵. При цьому, за

¹⁴ https://eurasiacenter.org/publications/ISIS_Briefing_Colin_Tucker.pdf

¹⁵ http://www.un.org/en/sc/ctc/docs/2015/N1545989_RU.pdf.

даними Глобального індексу тероризму, у 2014 р. 21% з них були з Європи, а 50% - з Близького Сходу та Північної Африки¹⁶. За інформацією президента РФ В. Путіна у 2015 році в рядах ІД воювало від 5 до 7 тис. вихідців із Росії та інших країн-учасниць СНД¹⁷. У 2017 році В. Путін заявив, що у складі ІД в Сирії воює близько 4000 бойовиків-вихідців з території РФ та ще близько 5000 – з решти країн – колишніх республік СРСР¹⁸.

ІД визнана терористичною організацією Радою безпеки ООН, ЄС, а також низкою окремих країн.

У березні 2015 року на вірність ІД присягнула організація «**Боко Харам**». Організація виникла у 2002 році та діє на території Нігерії, півночі Камеруну, Нігеру та Чаду. Своїм завданням визначає запровадження в Нігерії шаріату та викорінення «західного способу життя», включаючи політичний, соціальний, освітній аспекти. Після присягання на вірність ІД угруповання має назву «Західноафриканська провінція «Ісламської держави». За різними оцінками кількість бойовиків складає 4 – 6 тис. осіб. У 2014 році організація визнана Радою Безпеки ООН терористичною.

Ще одна з найбільших ультрарадикальних міжнародних терористичних організацій – «**Аль-Каїда**». Організація була утворена у серпні 1988 року з метою повалення світської влади в ісламських державах та введення «Великого ісламського халіфату». Відділення «Аль-Каїди» базуються, зокрема, в Афганістані, Алжирі («Аль-Каїда» в країнах ісламського Магрибу), Іраку («Аль-Каїда» в Іраку), Ємені («Аль-Каїда» на Аравійському півострові). За даними різних джерел, діяльність осередків «Аль-Каїди» зафіксована орієнтовно у 80 країнах світу. Внаслідок децентралізованої структури (на відміну від ІД) важко оцінити чільність всієї організації, проте це забезпечує їй живучість в умовах проведення міжнародною спільнотою широкомасштабних

¹⁶ <http://economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2015/11/Global-Terrorism-Index-2015.pdf> стор. 45-48

¹⁷ <http://kremlin.ru/events/president/news/50515>

¹⁸ <http://znaj.ua/ru/news/world/96264/putin-zayaviv-pro-4000-rosiyan-v-igil.html>

антитерористичних заходів. Визнана терористичною організацією Радою Безпеки ООН, ЄС та окремими країнами.

До 2016 року в Сирії діяла найбільш потужна філія «Аль-Каїди» - угруповання «Фронт ан-Нусра». Проте у липні 2016 року його лідер оголосив про відокремлення та перейменування в «**Джебхат Фатах аш-Шам**». До складу угруповання входить 6 - 10 тис. бойовиків. Визнана терористичною Радою Безпеки ООН, ЄС та низкою країн.

Хоча теоретично під загрозою міжнародного тероризму може опинитися будь-яка людина у будь-якому місці планети, слід зазначити, що рівень такої загрози для різних країн є неоднаковим. На нашу думку, можна умовно виділити **групи країн, щодо яких спостерігається підвищена активність міжнародних терористичних організацій** (передусім, джихадистських):

1) Країни, на території яких постійно перебувають лідери активно діючих терористичних організацій, розміщені їх осередки (філії, відділення, віляяти тощо), і які входять до сфери їх інтересів (Афганістан, Ірак, Сирія, Лівія, Нігерія, Камерун, Ємен, Пакистан та інші).

Для таких країн характерними є слабкі та неефективні державні інституції, у першу чергу безпекові. Ці та інші негативні чинники сприяють тому, що терористичні організації мають змогу контролювати значні території, здійснювати захоплення районів, населених пунктів та крупних об'єктів, відповідно мати доступ до ресурсів (людських, матеріальних тощо). Діяльність міжнародних терористичних організацій у вказаних регіонах, як і відповідні антитерористичні заходи, містять загрози життю і здоров'ю не лише громадян таких країн, але й громадян інших держав, що перебувають на цій території.

Терористична активність у цих країнах має такі характерні прояви:

- напади на представників урядових та силових структур (державних та коаліційних), міжнародних гуманітарних місій;
- застосування важкої зброї у районах бойових зіткнень з урядовими та міжнародними силами, використання безпілотних летальних апаратів, використання цивільного населення в якості «живого щита»;
- заходи з підготовки до ведення партизанської війни на звільнених урядовими силами територіях (зокрема, інфільтрація бойовиків до підконтрольних уряду населених пунктів під виглядом біженців);
- активне застосування терористів-смертників, особливо у місцях масового перебування людей, використання при цьому жінок, підлітків та навіть дітей;
- здійснення як показових страт (у т.ч. масових), так і їх інсценування.

За результатами терористичної активності такі країни несуть значні людські та матеріальні втрати (див. додаток 3). Крім того, там зазнають втрат і сили міжнародної антитерористичної коаліції (див. додаток 4).

2) Країни, які ведуть активну боротьбу з міжнародними терористичними організаціями (США, Канада, Велика Британія, Франція, Туреччина, ФРН, Ізраїль тощо).

Метою терористів є примушення урядів таких країн відмовитися від боротьби з міжнародним тероризмом за межами держави, у т.ч. завдяки тиску з боку населення цих країн, щодо якого здійснюється залякування, а також відбувається відволікання зусиль правоохоронних органів, спеціальних служб, збройних сил і ресурсів держави на подолання наслідків таких терактів та ведення відповідної профілактичної роботи всередині держави.

Для досягнення своїх цілей у країнах цієї групи, які мають у своєму

розпорядженні потужні сили безпеки і оборони, терористи вдаються до наступних заходів:

- створення та забезпечення функціонування терористичних осередків у країнах розташування потенційних об'єктів терористичних атак (у т.ч. з числа іммігрантів, найманців тощо);

- активна інформаційно-пропагандистська діяльність: психологічне маніпулювання прибічниками та саморадікалізованими особами у зазначених країнах (терористичними групами використовуються різні методи впливу, орієнтовані на конкретну аудиторію);

- при виборі цілей нападів надання переваги об'єктам, де неможливо постійно забезпечувати високий рівень захисту, в першу чергу, це місця масового перебування людей: стадіони, ринки, ярмарки, кафе, театри тощо;

- заклики до послідовників щодо використання найпростіших та дієвих методів, способів та засобів вчинення терористичних атак: використання транспортних засобів, холодної зброї тощо. При цьому, терористами застосовуються також вибухові пристрої та стрілецька зброя.

Взагалі стратегія щодо проведення терористичних атак проти західних країн може бути проілюстрована словами Абу Мохамеда аль-Аднані (речника ІД): «Якщо ви не можете (підірвати) бомбу або стріляти, проломіть йому (західнику) голову ..., заріжте його, переїдьте його машиною, скиньте його зі скелі, задушить його, або отруїте його»¹⁹.

¹⁹ <https://www.rsis.edu.sg/wp-content/uploads/2016/07/CO16183.pdf>

Довідково. У Західній Європі у 2001 - 2014 рр. у результаті терористичних нападів загинуло 420 осіб (див. додаток 5). У 2011 - 2017 рр. у США в результаті терактів загинуло 248 осіб, а 598 осіб отримали поранення²⁰.

3) Країни, які використовують міжнародними терористичними організаціями як «транзитні».

Такі країни не розглядаються терористичними організаціями як потенційні цілі, а використовуються для транзиту, перепочинку, лікування, вербування нових членів – тобто для забезпечення своєї діяльності. До цієї категорії, на нашу думку, може бути віднесена і **Україна**.

Слід зазначити, що факти використання міжнародними терористами транзитного потенціалу нашої держави знаходять підтвердження за результатами діяльності Служби безпеки України.

Довідково. За останній час співробітниками спецслужби було виявлено та заблоковано декілька транзитних каналів переправлення іноземних бойовиків міжнародної терористичної організації ІД: у Харкові оперативники спецслужби виявили приватну квартиру, що використовувалася для тимчасового переховування членів цієї організації, які мали намір транзитом виїхати в сирійсько-іракську зону бойових дій; у Дніпрі було затримано вихідця з однієї з колишніх республік Радянського Союзу, якого розшукував Інтерпол та який брав безпосередню участь у вербуванні та переправленні прихильників ІД з країн Центральної Азії до Сирії, забезпечував їх коштами, місцями проживання та проїзними документами. Ще одного прихильника ІД, оголошеного у міжнародний розшук, правоохоронці затримали на Київщині. Уродженець однієї з колишніх республік СРСР впродовж 2014-2015 років пройшов підготовку у таборах терористів у Сирії та брав безпосередню участь у бойових діях на боці «Ісламської держави» в сирійсько-іракській зоні.

²⁰ Повний перелік терористичних нападів, їх характеру та кількості жертв у США розміщений на сайті: <http://www.johnstonsarchive.net/terrorism/wrjrp255a>

Чинник використання міжнародними терористами транзитного потенціалу може бути використаний керівництвом Російської Федерації як елемент гібридної війни та у сфері зовнішньої політики. Зокрема, необхідність боротьби з міжнародним тероризмом Кремль може використати у якості аргументу для виправдання нанесення повітряних ударів або офіційного введення російських збройних сил на територію України у разі прийняття рішення про продовження і розширення збройної складової гібридної війни.

На даний час для України найбільша терористична загроза впливає не з тенденцій розвитку міжнародного тероризму, а від агресивної політики Росії, спрямованої на дестабілізацію і дезінтеграцію нашої держави і пов'язаної з цим організації та підтримки диверсійно-терористичної діяльності квазідержавних утворень «ДНР» і «ЛНР», а також організацій на кшталт «Харківських партизан», сепаратистського спрямування тощо.

Довідково. У 2014 році Україна (з початком російської агресії) перемістилася з 51 на 12 місце, а у 2015 році – на 11 місце з 163 країн Глобального індексу тероризму²¹.

У 2016 році Служба безпеки України попередила вчинення 30 терористичних актів, затримала 56 учасників терористичних та диверсійно-розвідувальних груп²².

При цьому терористична активність в Україні має такі характерні прояви:
- використання «класичної» тактики терору (вибухи, залякування, диверсії тощо) не тільки в районі проведення антитерористичної операції, а і в інших регіонах України (22.02.2015 - терористичний акт під час пішої ходи у м. Харкові, 03.08.2014 - підрив комунікацій ДП «Завод ім. В. О. Малишева», 17.09.2014 - вибухи поблизу Лозівського військкомату, 14.04.2016 - вибух

²¹ The Global Terrorism Index 2016. The Institute for Economics and Peace and University of Maryland. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2016/09/Positive-Peace-Report-2016.pdf><http://economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2016/09/Positive-Peace-Report-2016.pdf>

²² <https://www.rbc.ua/rus/news/proshlyy-god-sbu-predupredila-30-teraktov-1490350867.html>

автомобіля в н.п. Новоолексіївка Генічеського району Херсонської області та інше);

- застосування важкої зброї, у т.ч. проти мирного населення (обстріли житлових масивів м. Маріуполя – 24.01.2015 та Краматорська Донецької області – 10.02.2015, збиття пасажирського літака Малайзійських авіаліній MH17 – 17.07.2014, знищення цивільного пасажирського автобуса в районі н.п. Волноваха Донецької області - 13.01.2015);

- використання цивільного населення як «живого щита», наприклад ведення вогню з житлових кварталів населених пунктів, розміщення зброї біля шкіл, лікарень, дитячих садків тощо;

- переслідування громадян за інші політичні або релігійні переконання;

- жорстоке поводження із захопленими українськими військовослужбовцями, проукраїнські налаштованими мешканцями Донбасу тощо;

- перешкоджання діяльності міжнародних, у т.ч. гуманітарних, організацій: недопущення гуманітарних конвоїв ООН, погрози та обстріли Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ, виведення з ладу та викрадення спостережного обладнання ОБСЄ;

- активний пропагандистсько-психологічний маніпулятивний вплив на молодь, яка проживає в ОРДЛО;

- активне використання мережі Інтернет (пропаганда, вербування, фінансування тощо).

Висновки і пропозиції:

Щодо діяльності міжнародних терористичних організацій

1. На даний час найбільшу терористичну загрозу в світі становить діяльність ісламістських угруповань джихадистського спрямування. Значне число таких організацій визнано терористичними рішеннями міжнародних організацій (зокрема, ООН) та окремих країн, що дозволило застосувати проти них та їх членів численні санкції (у т.ч. блокування рахунків, активів, заборони на торгівлю та контакти з їх лідерами тощо).

2. Результати активних зусиль світової спільноти у боротьбі з міжнародними терористичними організаціями змушують останніх змінювати тактику дій, зміщуючи акценти на розширення своєї діяльності в інших країнах, передусім у країнах Заходу. При цьому, перевага буде надаватись вчиненню терористичних атак у місцях масового перебування людей з одночасним нападом на декілька об'єктів, а також використанню для виконання таких дій безпосередньо громадян країн, які є об'єктами атак.

3. З розвитком технологій розширюватиметься діяльність терористичних організацій у кіберпросторі, розвиватимуться методи інформаційно-пропагандистської роботи.

Загрозливою тенденцією є активне залучення до терористичної діяльності безпосередньо громадян країн, які є об'єктами терористичних нападів.

4. Загроза вчинення терористичних нападів з боку терористичних угруповань не джихадистського спрямування (право- або ліворадикальних, етнічно-націоналістичних, сепаратистських) оцінюється як достатньо низька. Проте повністю виключати її не можна, особливо з огляду на збільшення

масштабів транскордонної міграції, що створює підґрунтя для активізації діяльності, зокрема праворадикальних рухів, у т.ч. тих, що можуть застосувати для досягнення своїх цілей засоби терору під різними приводами.

Щодо загроз для України від міжнародного тероризму

5. На даний час Україна не відноситься до груп країн, для яких рівень загрози від міжнародного тероризму є найвищим (групи 1-2 із запропонованої класифікації). Водночас, враховуючи ідеологію та наміри джихадистських рухів, така тенденція може швидко змінитися. Так, за умови посилення співробітництва у сфері боротьби з тероризмом та активізації участі України в міжнародних антитерористичних заходах лідери певних джихадистських організацій можуть розглядати нашу країну як безпосередній об'єкт для здійснення атак.

6. Хоча для України нині терористична загроза є найвищою за усі попередні роки незалежності, але виходить вона не з боку міжнародних терористичних організацій, а від терористичної діяльності квазідержавних утворень т. зв. «ДНР» і «ЛНР», підтримуваних Російською Федерацією.

Методи, які вони використовують для досягнення своїх політичних цілей (*обстріли мирного населення, здійснення диверсій, створення перешкод у роботі міжнародних безпекових організацій, а також загроз життю і здоров'ю їх членів тощо*), відповідають методам діяльності угруповань, визнаних терористичними низкою країн та міжнародних організацій.

7. Існує небезпека для громадян України (як і інших держав), які перебувають на території країн з підвищеним рівнем терористичної загрози (1 і 2 група). Для мінімізації такої загрози Міністерство закордонних справ України періодично повідомляє про небезпеки для українських громадян за

кордоном.

8. У контексті діяльності міжнародних терористичних організацій об'єктами потенційних терористичних посягань на території України можуть стати посольства інших країн, передусім з 1 та 2 груп запропонованої класифікації. З огляду на це, а також на можливість використання їх країною-агресором для здійснення провокацій, заходи щодо захисту (як фізичного, так і оперативного) дипломатичних установи потребують посилення.

9. Використання міжнародними терористами території нашої держави для транзиту, відпочинку і оздоровлення, незаконного перевезення зброї, людей, наркотичних речовин становить безпосередню загрозу для національної безпеки України, а також може бути використана РФ як для виправдання можливих агресивних дій, під виглядом боротьби з тероризмом, так і у ході інформаційної кампанії проти нашої держави.

Наявність збройного конфлікту на Донбасі, відсутність контролю за ділянкою державного кордону в районі проведення антитерористичної операції, погіршення криміногенної ситуації створюють сприятливе середовище для вчинення міжнародними терористами зазначених дій.

Щодо протидії терористичній загрозі в Україні

10. З огляду на зростання рівня терористичної загрози для України правоохоронним органам та спецслужбам України доцільно сконцентрувати зусилля на підвищенні ефективності міжвідомчої координації та забезпеченні ефективного та оперативного обміну інформацією.

11. Важливою складовою у системі протидії діяльності міжнародних терористичних організацій є розширення та укріплення співробітництва та взаємодії з іноземними спецслужбами, правоохоронними органами, а також

міжнародними організаціями у сфері боротьби з тероризмом.

12. В умовах посилення зовнішнього впливу на національні громади в контексті збільшення тиску на державну владу України щодо створення національних автономій, необхідно зосередити зусилля на проведенні попереджувально-профілактичних заходів з метою недопущення переростання цих процесів у загрозу національній безпеці України.

13. Кабінету Міністрів України слід визначитися із процедурою визнання організацій терористичними і подати Верховній Раді України відповідний законопроект. Прийняття такого рішення дозволить посилити позиції України у Мінському процесі, Міжнародному суді ООН, а також у переговорах з іншими державами і міжнародними організаціями з приводу порушення РФ вимог Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму 1999 року.

Влада держави, на території якої діє терористична організація, має право звернутися до Ради Безпеки ООН з проханням включити до списку таку організацію. Відповідно до норм міжнародного права, рахунки і активи організацій, визнаних ООН терористичними, заморожуються, накладається повна заборона на контакти з їх лідерами, а також вводиться ембарго на постачання їм будь-яких видів зброї.

Відділ проблем національної безпеки

(*О.О. Резнікова, А.О. Місюра, К.Є. Войтовський*)

ДОДАТКИ

Додаток 1
Таблиця 1.1

Джерела та орієнтовні розміри доходів Ісламської держави

Джерела	Щорічний прибуток, млн. дол. США
Державні збори, штрафи та податки	1000
Податок на незаконному обіг наркотиків (з Афганістану)	1000
Продаж нафти	309 - 600
Оподаткування і незаконна торгівля старожитностями	22 - 55 (можливо до 100)
Викрадення людей задля отримання викупу	20
Загальний річний дохід	2350 - 2680

Джерело: The Criminal-Jihadist: Insights into Modern Terrorist Financing by Dr Christina Schori Liang. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.gcsp.ch/News-Knowledge/Publications/The-Criminal-Jihadist-Insights-into-Modern-Terrorist-Financing>

Таблиця 1.2

Джерела фінансування деяких терористичних організацій

Назва терористичної організації	Район дій	Основні джерела фінансування
Аль-Каїда на Аравійському півострові, Ансар аш-Шарія	Південно-Східний Ємен, Східна Лівія	Видобуток та торгівля нафтою; пограбування банків, підприємств, громадян; контрабанда наркотиків; Підставні благодійні фонди; викрадення людей задля отримання викупу; донорська допомога від країн Перської затоки

Аль-Каїда в Ісламському Магрибі; Ансар ад-Дін; Рух за єдність і джихад у Західній Африці (MUJAO)	Алжир, Чад, Малі, Мавританія, Лівія	контрабанда наркотиків; викрадення людей задля отримання викупу; можливо, отримання допомоги від Катару
Джабхат ан-Нусра	Сирія	Допомога від Аль-Каїди в Іраку; захоплення заручників; торгівля нафтою; можливо, отримання допомоги від Саудівської Аравії та країн Перської затоки
Ісламська держава	Північна Сирія, Західний Ірак, Синайський півострів, Ємен, Лівія, Пакистан, Афганістан, Узбекистан, Індонезія, Австралія	Контрабандна торгівля нафтою, газом, сировиною, старожитностями, зброєю тощо; викрадення людей задля отримання викупу; пограбування банків, підприємств, громадян; контроль за промисловими підприємствами та житлово-комунальним сектором; донорська допомога від Саудівської Аравії, Катару та Іраку; вимагання грошей та оподаткування місцевого бізнесу; шахрайство і відмивання грошей
Боко Харам	Нігерія	вимагання грошей та оподаткування місцевого бізнесу; отримання донорської допомоги від інших терористичних угруповань; викрадення людей задля отримання викупу; торгівля рабами
Аш-Шабааб	Сомалі, Ємен	Контрабандна торгівля деревиною, слоною кісткою піратство, торгівля наркотиками (кат), отримання донорської допомоги від інших терористичних угруповань

Джерело: The Criminal-Jihadist: Insights into Modern Terrorist Financing by Dr Christina Schori Liang. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.gcsp.ch/News-Knowledge/Publications/The-Criminal-Jihadist-Insights-into-Modern-Terrorist-Financing>

Додаток 2

Кількість бойовиків Ісламської держави

№ п/п	Територія	Кількість, осіб
1.	Сирія та Ірак	100000 (з яких 40000 – бойовики, 60000 - послідовники) - згідно з заявою джихадистів; 200000 - згідно з заявою Фуада Хуссейна (начальник штабу лідера Курдського автономного регіону на півночі Іраку); 20000 – 31000 - за оцінками ЦРУ США; 70000 - за оцінками ГШ ЗС РФ
2.	За межами Сирії та Іраку	10000 - у Західній Африці 5000 – 10000 - у Лівії 4000 – 7000 - у Європі більше 4200 - у Йорданії більше 3000 - у Афганістані 3000 - у Туреччині 1000–2000 - у Єгипті близько 1000 - у Ємені 30 - у Алжирі

Джерело: en.wikipedia.org/wiki/Military_activity_of_ISIL (містить відповідні посилання на джерела інформації)

Країни, що найбільше постраждали від тероризму у 2015 р.²³

№	Характеристика по країнам
1.	<p data-bbox="264 577 437 611">Ірак</p> <p data-bbox="264 618 592 651">Загинуло: 6960 осіб</p> <p data-bbox="264 658 624 692">Поранено: 11900 осіб</p> <p data-bbox="264 698 943 732">Кількість терористичних нападів: 2415</p> <p data-bbox="264 739 1267 772">Усього з 2000 року внаслідок терактів загинуло: 50538 осіб</p> <p data-bbox="264 831 1458 1122">Починаючи з 2004 р. Ірак щороку визначається як країна, що найбільше потерпає від тероризму. В країні діє понад 40 різних терористичних угруповань, але майже за 90% усіх жертв несуть відповідальність ІД та «Аль-Каїда». Крім них, високу активність в Іраку проявляють Суфійське угруповання «Армія Аль-Накшабандія» (al-Naqshabandiya Army), яка діє з 2006 року, та угруповання шіїтських бойовиків «Армія Мухтар» (Mukhtar Army).</p> <p data-bbox="264 1128 1458 1252">У 2015 році відмічено скорочення числа жертв терактів в Іраку на 30% відсотків, що пояснюється частково успішністю антитерористичних дій, а частково - передислокацією сил ІД до Сирії.</p>
2.	<p data-bbox="264 1305 555 1339">Афганістан</p> <p data-bbox="264 1346 592 1379">Загинуло: 5312 осіб</p> <p data-bbox="264 1386 603 1420">Поранено: 6249 осіб</p> <p data-bbox="264 1426 943 1460">Кількість терористичних нападів: 1715</p> <p data-bbox="264 1467 1267 1500">Усього з 2000 року внаслідок терактів загинуло: 22730 осіб</p> <p data-bbox="264 1559 1458 1850">Афганістан зазнав у 2015 році найбільших втрат у війні з талібами (майже 18000 загиблих), а кількість загиблих в результаті терактів становила 5312, що на 18% перевищує втрати 2014 року. Така тенденція спостерігається протягом останніх п'яти років. Відповідальність за більшість (85%) терористичних актів у 2015 році несе Талібан (від 1094 нападів загинуло 4502 осіб). Окрім талібів терористичну діяльність ведуть ще 4 угруповання, зокрема, Хорасанський вілаєт ІД (47 нападів,</p>

²³ Найбільший вплив тероризму на країни спостерігається в Іраку (1), Афганістані (2), Нігерії (3), Пакистані (4), Сирії (5), Ємені (6), Сомалі (7), Індії (8), Єгипті (9) та Лівії (10). Україна знаходиться на 11 місці з 163 країн, включених до рейтингу.

	120 загиблих).
3.	<p>Нігерія Загинуло: 4940 осіб Поранено: 2786 осіб Кількість терористичних нападів: 588 Усього з 2000 року внаслідок терактів загинуло: 17097 осіб</p> <p>У зв'язку з успішними діями коаліційних сил у складі військових Нігерії, Камеруну, Чаду і Нігеру кількість нападів терористичної організації «Боко Харам» у Нігерії знизилася, у 2015 р. зменшилася на 33% кількість загиблих в результаті терактів (4095 осіб) у порівнянні з попереднім 2014 р. (6136 осіб). Крім того, бойові втрати Нігерійських урядових сил становили 4422 осіб у 2015 р. (8233 – у 2014 р.).</p> <p>Проте, зросла кількість нападів і постраждалих у сусідніх країнах.</p> <p>«Боко Харам» є одним із найнебезпечніших терористичних угруповань в історії. Починаючи з 2009 року воно займає друге місце по кількості жертв (15600 осіб, 90% з них у Нігерії) після Талібану. При цьому найбільше страждало цивільне населення.</p> <p>Окрім «Боко Харам» у Нігерії діють етнічні групи бойовиків напівкочового племені фульбе, які конфліктують із спільнотами фермерів-землеробів. У результаті у 2015 р. загинуло 599 осіб (у 2014 р.– 1229 осіб).</p>

4.	<p style="text-align: center;">Пакистан</p> <p>Загинуло: 1086 осіб Поранено: 1337 осіб Кількість терористичних нападів: 1008 Усього з 2000 року внаслідок терактів загинуло: 14953 осіб</p> <p>У результаті операцій пакистанської армії з середини 2014 р. проти бойовиків у Північному Вазірістані, знищення понад 3000 членів угруповання «Техрік-і-Талібан» та витіснення решти до Афганістану у Пакистані другий рік поспіль, спостерігалось зниження терористичних проявів. У 2015 р. у Пакистані зафіксовано значне зниження терористичної активності: на 45% менше нападів і на 38% зменшилася кількість убитих у порівнянні з попереднім роком. Тероризм в країні перебував на найнижчому рівні з 2006 року. Попри це, Пакистан залишається шостою країною рейтингу за числом загиблих – 1086 осіб. Проте, із скороченням кількісних показників відбулось поширення терористичної діяльності з прикордонних областей на всю територію країни.</p> <p>Окрім «Техрік-і-Талібан» у країні діють ще 23 терористичних угруповання, включаючи 8 націоналістичних груп белуджів.</p>
5.	<p style="text-align: center;">Сирія</p> <p>Загинуло: 2671 осіб Поранено: 2830 осіб Кількість терористичних нападів: 384 Усього з 2000 року внаслідок терактів загинуло: 6370 осіб</p> <p>Безпекова обстановка у Сирії продовжує сприяти зростанню тероризму в країні. У 2015 р. кількість загиблих у терактах зросла на 63% у порівнянні з попереднім роком, досягнувши рекордної цифри 2761 осіб. Із 17 угруповань, які скоїли теракти в 2015 р., два відповідальні за три чверті всіх смертей: це ІД і «Фронт аль-Нусра» (на той час пов'язаний з «Аль-Каїдою»). У 2015 р. в результаті терактів ІД у Сирії загинуло щонайменше 1442 особи, а від «Фронту аль-Нусра» - більше 600 осіб.</p>

6.	<p style="text-align: center;">Ємен</p> <p>Загинуло: 1519 осіб Поранено: 2599 осіб Кількість терористичних нападів: 467 Усього з 2000 року внаслідок терактів загинуло: 3615 осіб</p> <p>У 2015 р. в Ємені від терористичних нападів загинула найбільша за всю історію кількість осіб – 1519, що на 866 (132%) перевищує показник попереднього 2014 р. (653). Теракти здійснювали 8 угруповань, при цьому 3 з них: Хусити (підтримуваний Іраном суспільно-політичний рух шіїтів-зейдитів), прибічники ІД та «Аль-Каїда на Аравійському півострові» – відповідальні за понад 90 % нападів.</p>
-----------	---

Джерело: дослідження Інституту економіки та миру і Університету штату Меріленд, на основі якого у 2016 році було оприлюднено черговий річний Глобальний індекс тероризму (GTI). [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2016/11/Global-Terrorism-Index-2016.2.pdf> стор. 25-34

Додаток 4

Втрати коаліційних сил під час антитерористичних операцій в Іраку та Афганістані.

Таблиця 4.1

Військові втрати коаліційних сил в Іраку по роках, осіб

Рік	США	Велика Британія	інші	усього
2003	486	53	41	580
2004	849	22	35	906
2005	846	23	28	897
2006	823	29	21	873
2007	904	47	10	961
2008	314	4	4	322

2009	149	1	0	150
2010	60	0	0	60
2011	54	0	0	54
2012	1	0	0	1
2014	3	0	0	3
2015	6	0	2	8
2016	17	0	0	17
2017	4	1	0	5
усього	4516	180	141	4837

Джерело: За даними незалежного Інтернет сайту, що акумулює та використовує офіційні дані. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://icasualties.org/>

Таблиця 4.2

**Військові втрати коаліційних сил в Іраку по країнах
за період 2003-2017 рр. , осіб**

країна	усього
Австралія	2
Азербайджан	1
Болгарія	13
Велика Британія	180
Грузія	5
Данія	7
Естонія	2
Іспанія	11
Італія	33
Казахстан	1
Латвія	3
Нідерланди	2
Південна Корея	1
Польща	23
Румунія	3
Сальвадор	5
Словаччина	4
США	4516
Таїланд	2
Угорщина	1
Україна	18
Фіджі	1
Чехія	1
Усього	4835

Джерело: За даними незалежного Інтернет сайту, що акумулює та використовує офіційні дані. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://icasualties.org/>

Довідково: За офіційними даними Міністерства оборони США, під час
Національний інститут стратегічних досліджень

операції «Свобода Іраку» (*Iraqi Freedom*) (29.03.03 – 31.08.10) загинуло 4411 військових США, а 31954 отримали поранення. При цьому небойові втрати становили 930 осіб. Під час операції «Новий світанок» (*New Dawn*) (01.09.10 – 31.12.11) загинуло 73 військових і 295 отримали поранення. Небойові втрати становили 35 осіб ²⁴.

Таблиця 4.3

Військові втрати коаліційних сил в Афганістані по роках, осіб

Рік	США	Велика Британія	інші	усього
2001	12	0	0	12
2002	49	3	18	70
2003	48	0	10	58
2004	52	1	7	60
2005	99	1	31	131
2006	98	39	54	191
2007	117	42	73	232
2008	155	51	89	295
2009	317	108	96	521
2010	499	103	109	711
2011	418	46	102	566
2012	310	44	48	402
2013	127	9	25	161
2014	55	6	14	75
2015	22	2	3	27
2016	14	0	2	16
2017	1	0	0	1
Усього	2393 (2423)	455	681	3529

²⁴ <https://www.defense.gov/Portals/1/Documents/casualty/casualty.pdf>

Джерело: За даними незалежного Інтернет сайту, що акумулює та використовує офіційні дані. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://icasualties.org/>

Таблиця 4.4

Військові втрати коаліційних сил в Афганістані по країнах, осіб

Австралія	41
Албанія	1
Бельгія	1
Велика Британія	455
Грузія	28
Данія	43
Естонія	9
Іспанія	34
Італія	48
Йорданія	2
Канада	158
Латвія	3
Литва	1
Нідерланди	25
Німеччина	54
Нова Зеландія	11
Норвегія	10
Південна Корея	1
Польща	40
Португалія	2
Румунія	23
Словаччина	3
США	2393
Туреччина	14
Угорщина	7
Фінляндія	2
Франція	86
Чехія	10
Швеція	5

Джерело: За даними незалежного Інтернет сайту, що акумулює та використовує офіційні дані.

дані. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://icasualties.org/>

Довідково: За офіційними даними Міністерства оборони США, під час операції «Непохитна свобода» (Operation Enduring Freedom - OEF) в Афганістані, а також низки дрібних військових операцій, у рамках «глобальної війни проти тероризму» (GWOT) у відповідь на теракти 11.09.01 з жовтня 2001 до 31 грудня 2014 р. та операції «Вартовий свободи» («Operation Freedom's Sentinel»), що проводилася паралельно з діями Міжнародних сил сприяння безпеці під проводом НАТО (ISAF), станом на 30.03.17 загинуло 2285 військових США, а 20235 отримали поранення. При цьому небойові втрати становили 426 осіб.²⁵

²⁵ <https://www.defense.gov/Portals/1/Documents/casualty/casualty.pdf>